

TÜRK BANKACILIK SEKTÖRÜNDE KARLILIĞIN BELİRLEYİCİLERİ

Kafkas Üniversitesi İktisadi ve
İdari Bilimler Fakültesi Dergisi
Cilt 5, Sayı 8, 2014
ISSN : 1309 - 4289

Mustafa Can SAMIRKAŞ

Öğr. Gör.,

Mersin Üniversitesi

Erdemli MYO

Bankacılık ve Finans Bölümü

mustafa.can@mersin.edu.tr

Samet EVCİ

Arş. Gör.,

Niğde Üniversitesi İİBF

Bankacılık ve Finans Bölümü

sevci@nigde.edu.tr

Bahadır ERGÜN

Yrd. Doç. Dr.

Adana Bilim ve Teknoloji Üniversitesi ,

İşletme Fakültesi

Uluslararası Ticaret ve Finansman
Bölümü

bergun@adanabtu.edu.tr

ÖZ | Bu çalışma, Ocak 2003-Haziran 2012 dönemleri arasında Türkiye’de faaliyet gösteren mevduat bankaların karlılığını etkileyen faktörleri belirlemeyi amaçlamaktadır. Bu kapsamda mevduat bankalarının karlılıklarını etkileyen bankaya özgü faktörler ile makroekonomik faktörler çoklu doğrusal regresyon analiziyle sınanmıştır. Yapılan analizler sonucunda bankaların Aktif Karlılığının ve Özkaynak Karlılığının; Faiz Dışı Gelirlerinin Aktif toplamına oranından ve Özkaynak/Toplam Aktif oranından pozitif etkilendiği tespit edilmiştir. Ayrıca, mevduat faiz oranlarındaki artışların Aktif Karlılık üzerinde negatif yönlü bir etki yarattığı sonucuna varılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Mevduat Bankası, Aktif Karlılığı, Özkaynak Karlılığı, Banka Karlılığı, Çoklu Regresyon Analizi

Jel Kodu: G21

Makaleyi çevrimiçi görüntülemek için QR
Kodu okutunuz.

DETERMINANTS OF PROFITABILITY IN THE TURKISH BANKING SECTOR

Kafkas University Journal of
Economics and Administrative
Sciences Faculty
Vol. 5, Issue 8, 2014
ISSN : 1309 - 4289

Mustafa Can SAMIRKAŞ
Lect.,
Mersin University
Erdemli Vocational School
Department of Banking and
Finance
mustafa.can@mersin.edu.tr
Samet EVCİ
Res. Assist.,
Niğde University
Faculty of Economics and
Administrative Sciences
Department of Banking and
Finance
sevci@nigde.edu.tr
Bahadır ERGÜN
Assist. Prof. Dr.,
Adana Science and Technology
University,
School of Business
Department of International Trade
and Finance
bergun@adanabtu.edu.tr

ABSTRACT | The aim of this study is to determine the factors which affect profitability of deposit banks operating in Turkey for the period from January 2003 to June 2012. In this context the macroeconomic and bank specific factors affecting profitability of the deposit banks is tested by applying multiple linear regression analysis. According to the results return on assets and return on equity is mostly affected positively by Non- interest revenues/Total Assets and Equity/Total Assets. On the other hand it is concluded that a change in interest rates on deposits has a negative effect on return on asset.

Keywords: *Deposit Bank, Return on Assets, Return on Equity, Bank Profitability, Multiple Regression Analysis.*

Jel Code: G21

Scan QR Code to see this article online

Cite this paper | SAMIRKAŞ, M. C., EVCİ, S., ERGÜN, B. (2014). "Determinants Of Profitability In The Turkish Banking Sector". KAU IIBF Dergisi, 5(8), 117-134.

1. GİRİŞ

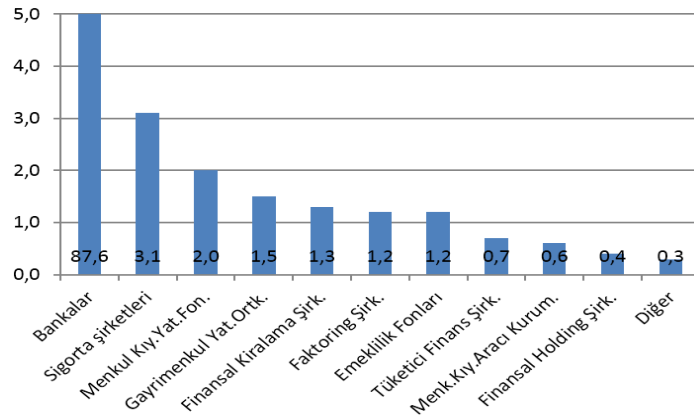
Ticari hayatta ve ekonomilerdeki hızlı gelişmeler ve yoğunlaşan küreselleşme eğilimi ile birlikte fon hareketliliği önemli derecede artmıştır. Hem fon miktarı hem de fonların sirkülasyonu düşünüldüğünde finansal sistemin dünya ekonomileri için hayati öneme sahip olduğunu söylemek mümkündür. Finansal sistemin yapı taşlarından olan, ticari bankalar, yatırım ve kalkınma bankaları, menkul kıymet borsaları, aracı kurumlar gibi kuruluşlar, bu sisteme paralel olarak büyüme göstermektedir. Türkiye açısından bakıldığında ise finansal sistem içinde bankacılık sektörünün oldukça önemli bir paya sahip olduğu görülmektedir. Hatta etkinlik ve verimlilik açısından değerlendirildiğinde finansal sistem içindeki en önemli kurumların bankalar olduğu söylenebilir. Özellikle artan büyüme ve tüketim eğilimi, işletmeleri ve bireyleri daha fazla borçlanma yönünde güdülemiş, gerek işletmeler gerekse bireyler bankalarla daha yakın ilişkiler kurmaya başlamışlardır. Bununla birlikte bankaların mevduat toplama ve kredi verme fonksiyonlarının yanında diğer bankacılık hizmetlerini genişleterek sunması, bankaları daha fonksiyonel hale getirmiştir. Diğer taraftan sektördeki artan rekabet bankaları daha yenilikçi olma, işlem maliyetlerini düşürerek daha fazla kar etme hususunda motive etmektedir.

Bankaların karlılığının birçok faktörden etkilenmesi mümkündür. Bunlara artan kredi ve mevduat hacmi, teknolojik yenilikler, bankaların alternatif dağıtım kanallarından elde edilen gelirler, bankacılık hizmetlerinden sağlanan gelirler vb.leri örnek olarak verilebilir. Bunun yanında ekonomik sistem içindeki yeri düşünüldüğünde banka karlarının enflasyon, faiz oranları, büyüme gibi makroekonomik değişkenlerden etkilenmesi de olağan bir durumdur. Bu kapsamda çalışmanın amacı, mevduat bankalarının aktif ve özkaynak karlılığını etkileyen bankalara özgü faktörler ile makroekonomik faktörleri incelemek ve bu faktörlerin banka karlılığını hangi yönde etkilediğini tespit etmektir. Bu bağlamda çalışmanın ikinci bölümünde Türk Bankacılık sistemi hakkında özet bilgi, üçüncü bölümünde bankaların karlılığını etkileyen faktörlere ilişkin yapılan ampirik çalışmalar özetlenecek olup, dördüncü bölümde veriler ve yöntem sunulurken, son bölümde de analiz sonuçları ve yorumlara yer verilecektir.

2. TÜRK BANKACILIK SİSTEMİ

Temelde finansal sistemi, fon fazlası bulunan ekonomik birimlerden fon ihtiyacı olan ekonomik birimlere fon aktarımını sağlayan mekanizma olarak tanımlamak mümkündür. Artan ekonomik faaliyetler, sürekli yenilen teknoloji ve özellikle 1980'li yıllardan itibaren artan finansal serbestleşme ile birlikte bu sistemler daha karışık hale gelmeye başlamıştır. Sistemde fon arz eden ve fon talep edenler dışında birçok oyuncu bulunmaya başlamıştır. Artan sermaye ihtiyacı, fon arz ve taleplerinin farklı bölgelerde gerçekleşmesi gibi birçok kıstas hem fon havuzlarının oluşmasına neden olmuş hem de bu fonları aktaracak kurumların önemini arttırmıştır. Bu durum finansal sistem içerisinde hem hizmet hem de kurum çeşitliliği sağlamıştır. Bu kapsamda Türkiye'nin finans sektöründe bulunan aracı kurumların bilanço büyüklükleri Grafik 1'de gösterilmiştir.

Grafik 1: Finansal Sektörün Bilanço Büyüklüğünün Dağılımı, 2012 (%)

Kaynak: TCMB, (2012) "Finansal İstikrar Raporu – Kasım 2012", s.35

Finansal sistem içindeki aracı kurumların aktif büyüklükleri karşılaştırıldığında Grafik 1'deki gibi, %87,6'lık payla bankacılık sisteminin en yüksek aktif büyüklüğe sahip olduğu görülmektedir. Bu durum bankaların finansal sistem için öneminin göz ardı edilemez olduğunu göstermektedir.

Özellikle Türkiye gibi gelişmekte olan ülkelerde sağlıklı ve etkin çalışan kurumlardan oluşan finansal sistem, istikrarlı kalkınma ve gelişmenin en önemli koşullarından birisidir. Bu yapının oluşturulamaması, tasarrufların uygun maliyetle ve etkin biçimde kullanılabilmesini önlemekte, kısa vadeli ve spekülasyon amaçları taşıyan ekonomik faaliyetlere zemin hazırlamakta ve bu durum makro ekonomik istikrarsızlığa yol açmaktadır (İşcan, 2003:XIV). Bu açıdan bakıldığında finansal sistemin en önemli çarklarından birisi olan bankacılık sistemin etkin, verimli ve sağlıklı bir şekilde çalışması; tasarruf sahipleri, fon ihtiyacında bulunanlar ve ülke politika yapımcıları için oldukça önemlidir.

Türk bankacılık sektörü özellikle 1980'lerdeki serbestleşmeyle dünya piyasalarıyla ilişkiler kurmaya ve dünya piyasalarıyla bütünleşme yolunda önemli adımlar atmaya başlamıştır. Fakat yetersiz tasarruf, özkaynak yetersizliği, düşük kaliteli aktif yapısı, dış ve iç kontrol yetersizliği gibi birçok yapısal sorunla karşılaşmıştır. Bununla birlikte gerek gelişmekte olan bir ülke olarak iç dinamiklerinden gerekse küresel dalgalanmalardan dolayı birçok krizle karşı karşıya kalmıştır. Bu krizlerin en önemlilerinden olan 2000 ve 2001 krizleri sonrasında, bankacılık sektörü ağır bir darbe almış ve uygulamaya konulan program çerçevesinde yeniden yapılanma sürecine girmiştir. Bu süreçte bankaların sermaye yapıları güçlendirilmiş, banka birleşmelerinin önü açılmış ve bankaların asli görevlerine dönmeleri sağlanmıştır. Piyasadaki yabancı banka sayısında artış yaşanmıştır (Özcan, 2012:135).

Tablo 1: Yıllar İtibariyle Türkiye'de Faaliyet Gösteren Mevduat Bankalarının Sayısı

Yıllar	Kamu Sermayeli Mevduat Bankası	Özel Sermayeli Mevduat Bankası	Fonun Yönetiminde Bulunan Mevduat Bankası	Yabancı Sermayeli Mevduat Bankası	Toplam Mevduat Bankası
1999	4	31	8	19	62
2000	4	28	11	18	61
2001	4	22	6	15	46
2002	3	20	2	15	40
2003	3	18	2	13	36
2004	3	18	1	13	35
2005	3	17	1	13	34
2006	3	14	1	15	33
2007	3	11	1	18	33
2008	3	11	1	17	32
2009	3	11	1	17	32
2010	3	11	1	17	32
2011	3	11	1	16	31
2012/06	3	11	1	16	31

Kaynak: Türkiye Bankalar Birliği (Erişim Tarihi:11.09.2012)

Yaşanan krizlerin etkisiyle özellikle 1999, 2000 ve 2001 yıllarında mali yapısı zayıf olan birçok bankanın faaliyet izni kaldırılmış ve TMSF'ye devredilmiştir. Bununla birlikte artan denetimler ve iç kontrollerle bankacılık sistemi görece olarak daha sağlam mali yapıya ulaştırılmaya çalışılmıştır. Nitekim son beş yıl ele alındığında banka sayısı bakımından sektörün istikrarlı olduğu Tablo 1'den de görülmektedir (2010 yılında 32 olan banka sayısı TEB ve Fortis'in birleşmesiyle 31'e düşmüştür).

Her ne kadar sistemdeki mevduat bankası sayısı 31 olsa da, aktif, özkaynak, kredi ve mevduat açısından sektördeki birkaç bankanın sektörün önemli bir kısmını oluşturduğu görülmektedir. Bu durum göreceli olarak Türk bankacılık sektöründe yoğunlaşmanın olduğunu göstermektedir. Bu bağlamda Tablo 2'de banka büyüklük kıstaslarından olan Aktif Toplamı, Öz Kaynak Toplamı bakımından ve performans ölçütlerinden sayılabilecek Net Kar değerleri ilk on banka için verilmiştir.

Tablo 2: 2011 yılı Aktif, Özkaynak Büyüklüğüne ve Net Dönem Karına Göre ilk 10 Banka (Milyon TL)

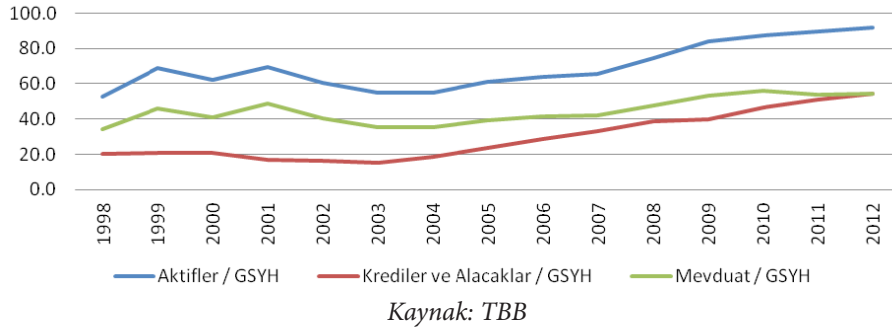
	Banka	Toplam Aktifler	Sektöre Göre %	Toplam Özkaynaklar	Sektöre Göre %	Net Dönem Kar Zararı	Sektöre Göre %
1	Türkiye İş Bankası	161.669	13.93	17.921	12.94	2.667	14.01
2	TC Ziraat Bankası	160.681	13.84	13.177	9.52	2.101	11.03
3	Türkiye Garanti Bankası	146.642	12.63	17.577	12.70	3.071	16.13
4	Akbank	133.552	11.51	17.554	12.68	2.395	12.58
5	Yapı ve Kredi Bankası	108.103	9.31	11.700	8.45	1.857	9.75
6	Türkiye Halk Bankası	91.124	7.85	8.640	6.24	2.045	10.74
7	Türkiye Vakıflar Bankası	89.184	7.68	9.298	6.72	1.227	6.44
8	Finans Bank A.Ş.	46.199	3.98	5.696	4.11	848	4.45
9	TEB	38.092	3.28	4.213	3.04	207	1.09
10	Denizbank A.Ş.	35.983	3.10	3.951	2.85	874	4.59
	*Sektör Toplamı	1.160.712	100.00	138.452	100.00	19.042	100.00

Kaynak: Türkiye Bankalar Birliği (Erişim Tarihi:11.09.2012)

*Sektör olarak Mevduat Bankaları ve Yatırım ve Kalkınma Bankaları verilerinin toplamı alınmıştır.

Tablo 2 incelendiğinde Aktif Toplamı bakımından ilk beş bankanın sektörün %61,22'sini, ilk on bankanın ise sektörün %87,11'ini oluşturduğu görülmektedir. Özkaynak açısından da benzer bir durumun bulunduğu, ilk beş bankanın sektör toplamının %56,29'unu, ilk on bankanın ise sektörün %79,25'ini oluşturduğu görülmektedir. Karlılık açısından değerlendirildiğinde ise ilk beş bankasının karlılığının toplam sektör karının %63,50'sini, ilk on bankanın ise sektör karlılığının %90,81'ini oluşturduğu görülmektedir.

Grafik 2: Bankacılık Sektörü Aktiflerinin, Kredi-Alacaklarının ve Mevduatının GSYH'ya Oranı(1998-2012)

Ölçeği ve işlem hacmi değerlendirildiğinde, şüphesiz bankacılık sektörü Türkiye için en önemli sektörlerden biri haline gelmekte, finansal sistemin önemli bir kısmını elinde bulunduran bu sektörün ülke ekonomisi içindeki payı da giderek artış göstermektedir. 1998 yılında sektörün aktif büyüklüğünün GSYH'ya oranı %52,5 iken 2001 yılında %69,3'e çıkmış, 2002 yılında %60,7'ye, 2003 yılında ise %54,9'a düşmüştür. Şekil X'de görüldüğü üzere 1998 yılından 2003 yılına kadar, yaşanan krizde etkisiyle istikrarlı bir görünümde olmayan bankaların aktif büyüklüğü/GSYH oranı 2003 yılından itibaren görece olarak istikrarlı bir artış göstermeye başlamıştır. Nitekim bu oran 2005 yılında %61,2'ye, 2010 yılında %87,5'e, 2012 yılında ise %91,6'ya yükselmiştir. Bu bağlamda çalışmada krizin etkilerinin hafiflemeye başladığı ve önceki beş yıla nispeten daha istikrarlı bir büyüme trendi yakaladığı 2003 yılı verileri başlangıç yılı olarak seçilmiştir. Bununla birlikte sürekli büyüyen, gelişen bir sektör olan bankacılık sektörünün karlılığının farklı dönemlerde farklı faktörlerden etkilenmesi mümkündür. Bu nedenle çalışmada eski çalışmaların periyodundan daha yeni bir periyot seçilmiş olup, söz konusu dönem için bankanın karlılıklarını etkileyen faktörler ortaya konulmaya çalışılmaktadır. Bu yönüyle farklı bir zaman aralığında yapılan incelemede sonuçların farklılaşıp farklılaşmayacağı ortaya konularak literatüre katkı sağlanmaya çalışılmıştır.

3. LİTERATÜR TARAMASI

Bankaların karlılığının birçok faktörden etkilenmesi mümkündür. Bunlara artan kredi ve mevduat hacmi, teknolojik yenilikler, bankaların alternatif dağıtım kanallarından elde edilen gelirler, bankacılık hizmetlerinden sağlanan gelirler vb.leri örnek olarak verilebilir. Bunun yanında ekonomik sistem içindeki yeri düşünüldüğünde banka karlarının enflasyon, faiz oranları, büyüme gibi makroekonomik değişkenlerden etkilenmesi olağan bir durumdur. Gerek bankaların rekabet edebilirliği, gerekse bankacılık sektörünün esnekliği üzerine artan ilgiden dolayı, bankaların karlılıkları ve bu karlılığı etkileyen faktörler araştırmacıların dikkatini çeken bir konu haline gelmiştir. Bu bağlamda hem ulusal literatürde hem de yabancı literatürde birçok çalışmaya rastlamak mümkündür.

Bankaların karlılığını etkileyen faktörleri inceleyen çalışmaların çoğu ampirik çalışma olup, genellikle ekonometrik bir model üzerinden bankaların karlılık belirleyicilerinin tespit edilmesi amaçlanmıştır. Bankaların karlarını etkileyen faktörleri ortaya koymaya çalışan yabancı çalışmalardan bazılarını aşağıdaki gibi özetlemek mümkündür.

Maudos (1998) çalışmasında İspanya'daki bankacılık sisteminin performansı ve pazar yapısı arasındaki ilişkiyi araştırmıştır. Çalışmada etkinliğin, karlılığın ana belirleyicisi olmasına karşın, pazar payı değişkeniyle ifade edilen pazar gücü faktörünün de karlılığa önemli derecede etki ettiği sonucuna varılmıştır. Bunun yanında etkinliğin tespitinde pazar payının yeterli bir gösterge olmadığı tespit edilmiştir.

Athanasoglu, Delis ve Staikouras'ın (2006) çalışmalarında Güneydoğu Avrupa bölgesindeki bankaların karlılığını belirleyen faktörleri panel veri analizi ile tespit etmeye çalışmışlardır. 1998-2002 dönemini kapsayan çalışmada bağımlı değişkenler olarak Aktif Karlılığı (ROA) ve Özkaynak Karlılığı (ROE) seçilmiş olup, likidite değişkenlerinin karlılık üzerinde pozitif ama göz ardı edilebilir, kredi değişkenlerinin ise olumsuz ve önemli derecede etkilişi olduğu tespit edilmiştir. Bununla birlikte özellikle Aktif Karlılığın sermaye değişkenlerinden önemli derecede etkilendiği, operasyon harcamalarının da negatif bir etkisi olduğu, banka karlarının banka ölçekleriyle pozitif ilişkili olduğunu tespit etmişlerdir. Makro ekonomik değişkenlerden kişi başına düşen GSYİH ve banka karları arasında anlamlı bir ilişki kurulamazken, enflasyonun bankaların karını olumlu etkilediği sonucuna varılmıştır.

Bodla ve Verma (2006) çalışmalarında Hindistan'da kamu bankalarının karlılıklarını etkileyen faktörleri analiz etmişlerdir. 1991-2004 dönemini kapsayan çalışmada bankanın net karı bağımlı değişken olarak ele alınmıştır. Analiz sonucunda fiyat farkı ve faiz dışı gelirlerin karlılığa pozitif etkisi, sabit maliyetler, karşılıklar ve takipteki krediler/toplam krediler oranının karlılıkla negatif ilişkisi olduğu tespit edilmiştir.

Kosmidou, Tanna ve Pasiouras'ın (2008) çalışmalarında Birleşik Krallık'taki bankaların karlılığının temel belirleyicilerini, panel veri analizi yöntemi ile tespit etmeye çalışmışlardır. Bağımlı değişken olarak Ortalama Aktif Getirisi ve Net Gelir/Gelir Getiren Aktifler oranı ele alınmıştır. Bağımsız değişkenler olarak Maliyet Gelir Oranı, Likit Varlıklar, Karşılıkların Brüt Kredilere Oranı, Özkaynak/Toplam Aktif, Toplam Aktif, Reel GSYİH, Mevduat Bankalarının Borsa Kapitalizasyonunun Toplam Varlıklara Oranı ve Banka Yoğunluk Göstergesi seçilmiş olup, banka karlılığını en iyi etkileyen faktörün Özkaynak/Toplam Aktifler oranının olduğu tespit edilmiştir. Likiditenin kesin bir etkisi tespit edilemezken, makroekonomik değişkenlerin banka karlılığı üzerinde pozitif etkisi olduğu sonucuna varılmıştır.

Hoffmann (2011) çalışmasında 1995-2007 yılları arasında Amerika Birleşik Devletleri'ndeki bankalarının karlılıklarını etkileyen faktörleri analiz etmiştir. Çalışma sonucunda bankaların sermaye oranları ile karlılığı arasında negatif bir ilişkinin olduğu tespit edilmiştir. Bu durumun

bankaların aşırı temkinli davranmasının, karlılığı göz ardı etmeye neden olduğu savını destekler bir bulgu olduğu belirtilmiştir. Bununla birlikte banka büyüklüklerinin, ölçek ekonomisi oluşturmadığı tespit edilmiştir.

Özellikle son yıllarda Türkiye'deki bankaların yüksek tutarlı karlar açıklamaları hem yatırımcıların hem de araştırmacılarının dikkatini çekmiş ve bu konuda birçok çalışma yapılmıştır. Türkiye'de yapılan çalışmaların bir kısmını aşağıdaki özetlemek mümkündür.

Türker Kaya (2002), çalışmasında 1997-2000 dönemi için panel data kullanılarak karlılık göstergelerinin (net faiz marjı, aktife göre getiri, özkaynağa göre getiri) mikro ve makro belirleyicileri tespit etmeye çalışmıştır. Analizin sonuçlarına göre, net faiz marjının temel mikro belirleyicileri olarak özkaynaklar, likidite, personel harcamaları, mevduatlar ve piyasa payı; makro belirleyicileri olarak ise enflasyon ve konsolide bütçe açığının anlamlı olduğu tespit edilmiştir. Aktife göre getirinin temel mikro belirleyicileri olarak özkaynak, likidite, personel harcamaları, krediler, kötü aktifler ve mevduatlar olduğu belirtilmiştir. Aynı değişkenin makro belirleyicileri olarak ise enflasyon ve konsolide bütçe açığı anlamlı bulunmuştur. Özkaynağa göre getirinin ise bankacılık sektörüne özgü belirleyicileri olarak özkaynaklar, menkul değerler cüzdanı, likidite, personel harcamaları, krediler, mevduatlar, yabancı para pozisyonu ve piyasa payı anlamlı olduğu tespit edilmiş ve makro belirleyiciler arasında ise enflasyon, konsolide bütçe açığı ve reel faiz anlamlı bulunmuştur.

Yıldırım (2008) çalışmasında, Türk bankacılık sektörünün (mevduat bankaları ile kalkınma ve yatırım bankaları) 2002-2007 döneminde Aktif Karlılığının ve Özkaynak kârlılığının mikro ve makro belirleyicilerini, çoklu regresyon modeli ile araştırmıştır. Çalışma sonucunda 2002 yılı ve sonrasında enflasyondaki düşüşün, bütçe açıklarındaki azalmanın ve ekonomik büyümenin bankacılık sektörünün kârlılığını olumlu yönde etkilediği sonucuna varılmıştır. Mikro değişkenler açısından bakıldığında özkaynaklar/toplam varlıklar oranının karlılık üzerinde pozitif etkisi, bilanço dışı işlemler/toplam varlıklar oranının ise karlılık üzerinde negatif etkisi olduğu tespit edilmiştir. Krediler/varlıklar oranı, menkul değerler/varlıklar oranı ve likit varlıklar/varlıklar oranlarının ise karlılıkla anlamlı bir ilişkinin bulunmadığı sonucuna varılmıştır.

Demirhan (2010) çalışmasında finansal yapı kararlarının bankaların karlılıkları üzerindeki etkilerini tespit etmeye çalışmıştır. Panel veri analizi yöntemi ile yapılan çalışmada yerli ve yabancı bankaların finansal yapı oranları arasında önemli ölçüde farklılık olduğu saptanmış, finansal yapı değişkenlerinin bankaların aktif ve özsermaye karlılığı ile net faiz gelirleri ve faiz dışı gelirleri üzerindeki etkilerinin de yerli ve yabancı bankalar için farklılık gösterdiği sonucuna varılmıştır. Ancak, hem yerli hem de yabancı bankalarda özsermayenin pasiflere oranının gerek aktif gerekse özsermaye karlılığı ile pozitif ilişkili olduğu tespit edilmiştir.

Dağıdır (2010), çalışmasında Türkiye'de makro ekonomik değişkenlerin banka karlılığını nasıl etkilediğini araştırmıştır. Banka karlılığının belirleyicisi olarak faiz marjı değişkeni seçilmiş

olup, açıklayıcı temel makro ekonomik göstergeler olarak ise sanayi üretim endeksi, üretici fiyat endeksi ve gayri safi yurtiçi hasıla değişkenleri kullanılmıştır. Analiz sonucunda Faiz marjı ile üretici fiyatları endeksi arasında negatif bir ilişki çıkmış ve ele alınan dönem için GSYİH değişkeninin faiz marjı üzerinde anlamlı bir etkisi olmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Faiz marjı ile sanayi üretim endeksi arasında negatif yönlü bir bulunmuştur.

Çerçi (2011) çalışmasında 2003-2010 yılları arasında, makro ekonomik ve bankalara özgü değişkenlerin, Türkiye'deki mevduat bankalarının net faiz marjı ile aktif karlılıklarının üzerindeki etkilerinin araştırmıştır. Çalışma sonucunda aktif karlılığının, toplam kredilerin toplam mevduata oranı ve faiz dışı gelirlerin toplam aktiflere oranından olumlu yönde; faiz dışı giderlerin net kara oranından ise olumsuz yönde etkilendiği görülmüştür. Mevduat bankalarının net faiz marjının ise, toplam kredilerin toplam mevduata oranından, faiz dışı gelirlerin toplam aktiflere oranından ve takipteki alacak karşılıklarının takipteki kredilere oranından aynı yönde etkilendiği ortaya çıkmıştır.

Doğru'nun (2011) çalışmasında, bankaların karlılık göstergeleri olan Net Faiz Marjı (NIM), Aktife Göre Getiri (ROA) ve Özkaynağa Göre Getiri (ROE)'nin, bankacılığa özgü 13 farklı değişken yardımı ile karlılık göstergelerini, SAS Programı ile Çoklu Regresyon Analizi ve Regresyon Analizi ile Autoregressive Errors yöntemlerini kullanılarak açıklanmaya çalışmıştır. Çalışmada bankanın personel harcamaları ve faiz dışı giderler üzerindeki etkinliğinin karlılık üzerinde doğrudan ve yüksek bir etki yarattığı, bankanın aktifindeki büyümenin karlılığını olumlu yönde etkilerken, kredilerdeki büyüme ve yüksek faizin karlılığı desteklemediği sonucuna varılmıştır.

Taşkın'ın (2011) çalışmasında 1995-2009 yılları arasında Türkiye'deki ticari bankaların performansını etkileyen faktörleri, panel veri analizi ile tespit edilmeye çalışılmıştır. Performans Ölçütleri olarak Özkaynak karlılığı ve Net faiz marjı analize bağımlı değişken olarak konu edilmiş ve bağımsız değişkenler içsel (mikro) ve dışsal (makro) belirleyiciler olarak ele alınmıştır. İçsel değişkenler olarak; Toplam Krediler/ Toplam Aktifler, Aktif Büyüklüğü, Özkaynaklar/ Toplam Aktifler, Özel Karşılıklar/ Toplam Krediler, Personel Giderleri/ Toplam Gelirler, Bilanço Dışı Faaliyetler/ Toplam Aktifler, olarak kabul edilirken dışsal değişkenler Kişi Başına düşen GSMH, Sanayi Üretim Endeksi, Faiz Oranı, TÜFE oranı olarak seçilmiştir. Çalışma sonucunda bankacılık performansının daha çok mikro değişkenlerden etkilendiği ve makroekonomik faktörlerin anlamlı düzeyde bir etkisinin olmadığı tespit edilmiştir.

4. VERİLER VE YÖNTEM

Çalışmanın amacı doğrultusunda, 2003.Ocak-2012.Haziran dönemi arasında Türkiye'deki mevduat bankaları çalışma kapsamında ele alınmıştır. Veriler aylık olarak seçilmiş olup, bankacılık sektörüyle ilgili (içsel) veriler Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumunun (BDDK) istatistikî verilerinden, makroekonomik veriler (dışsal) ise TCMB'nin elektronik veri

dağıtım sisteminden elde edilmiştir.

Çalışmada, çoklu regresyon yöntemi (EKK) ile mevduat bankalarının aktif karlılıklarına, Özkaynak Karlılıklarına etki eden faktörler, bankalara özgü ve makro ekonomik değişkenler ile açıklanmaya çalışılmıştır. Modele aşağıda belirtilen faktörler dâhil edilmiştir.

Tablo 3: Modeldeki Bağımlı ve Bağımsız Değişkenler ve Tanımları

KOD	DEĞİŞKEN ADI	AÇIKLAMASI
BAĞIMLI DEĞİŞKEN		
ROA	Rasyolar-Vergi Öncesi Kar (Zarar) / Ortalama Toplam Aktifler (%) - Rasyo-Mevduat	Aktif Karlılığı, bankanın varlıklarının kar elde etmede hangi faaliyetlerde bulunduğunu göstermekte ve banka yönetimine ilişkin bir etkinlik kriteri olarak da kabul edilmektedir.
ROE	Rasyolar - Dönem Net Kârı (Zararı) / Ortalama Özkaynaklar (%) - Rasyo-Mevduat	Özkaynak Karlılığı, sermayedarların bankaya koydukları sermayenin karlılığını göstermektedir.
BAĞIMSIZ DEĞİŞKENLER		
TOTA	Toplam Özkaynak/ Toplam Aktif	Bankanın varlıklarının ne kadarlık kısmının özkaynaklarla karşılandığını ifade eder. Bu oranın yüksek olması borçlanmanın düşük, düşük olması ise borçlanmanın yüksek olduğunu ifade eder.
MDTA	Menkul Değerler Toplamı/Toplam Aktif	Likit değer sayılan menkul değerlerin toplam aktiflere oranı tespit edilerek, görece olarak likiditenin karlılığa etkisi test edilmeye çalışılacaktır.
TAALTA	Takipteki Alacaklar Toplamı(net)/Toplam Aktif	Bu oranın yüksek olması bankanın aktif kalitesinin düşüklüğünü ve alacak portföyünün riskinin yüksek olduğunu ifade eder.
FDGETA	Faiz Dışı Gelir/Toplam Aktif	Bankaların temel geliri olan faiz geliri dışındaki gelirlerin toplam varlıklara oranını göstermektedir.
GSYİH	% Değişim Gayri Safi Yurtiçi Hasıla (Cari)	GSYİH, büyüme oranının, kredilerin arz ve talebine etki ettiği düşünülmekte ve banka performansı ile arasında pozitif bir ilişki beklenmektedir (Taşkın, 2011:294).
MFO	% Değişim 1 Ay Vadeli Ağırlıklandırılmış Mevduat faiz oranları	Mevduat Faiz Oranları, Faiz oranlarındaki artışın mevduat miktarı etki etmesi beklenmektedir.
ENF	Fiyat Endeksi (Tüketici) (2003=100) % değişim	TÜFE; Genel fiyat seviyelerindeki değişim, bankaların hem karlarına hem de maliyetlerine etki edebilmektedir

Aralarında yüksek korelasyon olan bağımsız değişkenler modele dahil edildiğinde, modelde çoklu doğrusal bağlantı problemi oluşmakta, bu durum parametre katsayılarının gerçek değerden uzaklaşmasına neden olmaktadır. Bu bağlamda bağımsız değişkenler arasındaki

ilişkinin tespiti için korelasyon matrisi oluşturulmuş ve Tablo 4'teki gibi özetlenmiştir.

Tablo 4: Bağımsız Değişkenlerin Korelasyon Matrisi

	TOTA	MDTA	TAALTA	FDGETA	GSYIH	MFO	ENF
TOTA	1.00	0.53	0.24	-0.05	0.01	-0.42	-0.02
MDTA		1.00	0.22	-0.10	-0.01	-0.36	0.01
TAALTA			1.00	-0.01	0.05	-0.24	0.01
FDGETA				1.00	0.06	0.09	0.10
GSYIH					1.00	0.09	-0.16
MFO						1.00	0.05
ENF							1.00

Tablo 4 incelendiğinde yüksek korelasyona sahip değişkenler bulunmamaktadır.

Çoklu regresyon analizi, tek bir bağımlı değişken ile iki ya da daha fazla bağımsız (açıklayıcı) değişken arasındaki ilişkiyi incelemektedir. Bu bağlamda çalışmanın modellerini aşağıdaki denklemlerle açıklamak mümkündür.

Model 1: Aktif Karlılığı Etkileyen Faktörler

$$ROA = \alpha + \beta_1 TOTA + \beta_2 MDTA + \beta_3 TAALTA + \beta_4 FDGETA + \beta_5 GSYIH + \beta_6 MFO + \beta_7 ENF + \varepsilon$$

Model 2: Özkaynak Karlılığını Etkileyen Faktörler

$$ROE = \alpha + \beta_1 TOTA + \beta_2 MDTA + \beta_3 TAALTA + \beta_4 FDGETA + \beta_5 GSYIH + \beta_6 MFO + \beta_7 ENF + \varepsilon$$

Yukarıda yer alan denklemde “ α ” sabit terimi; “ $\beta_1.. \beta_7$ ” açıklayıcı değişkenlerin katsayılarını; “ ε ” ise hata terimini ifade etmektedir. Zaman serisi kullanılan analizlerde, hemen modelin çözümüne geçilmesi doğru değildir. Zaman serilerinin incelenmesi gereken en önemli yönlerinden biri; bu serilerin durağanlıklarının tespitidir. Değişkenler arasında ekonometrik olarak anlamlı ilişkiler elde edilebilmesi için; analizi yapılan serilerin durağan seriler olması gerekmektedir. Serilerin durağı Kwiatkowski-Phillips-Schmidt-Shin (KPSS) birim kök testi ile sınanmış olup, analiz çıktıları Tablo 5'deki gibi özetlenmiştir.

Tablo 5: Kwiatkowski-Phillips-Schmidt-Shin (KPSS) Birim Kök Testi Sonuçları

Seri	Seviye, sabit				
	Test İst.		1%	5%	10%
ROA	0.202105	LM-Stat.	0.739000	0.463000	0.347000
		enteg. der.	I(0)	I(0)	I(0)
ROE	0.214957	LM-Stat.	0.739000	0.463000	0.347000
		enteg. der.	I(0)	I(0)	I(0)
TOTA	0.544598	LM-Stat.	0.739000	0.463000	0.347000
		enteg. der.	I(0)	I(0)	I(0)
MDTA	0.244959	LM-Stat.	0.739000	0.463000	0.347000
		enteg. der.	I(0)	I(0)	I(0)
TAALTA	0.353813	LM-Stat.	0.739000	0.463000	0.347000
		enteg. der.	I(0)	I(0)	I(0)
FDGETA	0.197647	LM-Stat.	0.739000	0.463000	0.347000
		enteg. der.	I(0)	I(0)	I(0)
GSYİH	0.055374	LM-Stat.	0.739000	0.463000	0.347000
		enteg. der.	I(0)	I(0)	I(0)
MFO	0.25569	LM-Stat.	0.739000	0.463000	0.347000
		enteg. der.	I(0)	I(0)	I(0)
ENF	0.305594	LM-Stat.	0.739000	0.463000	0.347000
		enteg. der.	I(0)	I(0)	I(0)

Tablo 5: Kwiatkowski-Phillips-Schmidt-Shin (KPSS) Birim Kök Testi Sonuçları (Devamı)

Seri	Seviye, Trend ve Sabit			
	Test İst.	0,01	5%	10%
ROA	0,110911	LM-Stat. 0,216	0,146	0,119
	enteg. der.	I(0)	I(0)	I(0)
ROE	0,124846	LM-Stat. 0,216	0,146	0,119
	enteg. der.	I(0)	I(0)	I(1)
TOTA	0,144016	LM-Stat. 0,216	0,146	0,119
	enteg. der.	I(0)	I(0)	I(0)
MDTA	0,106886	LM-Stat. 0,216	0,146	0,119
	enteg. der.	I(0)	I(0)	I(0)
TAALTA	0,208214	LM-Stat. 0,216	0,146	0,119
	enteg. der.	I(0)	I(0)	I(0)
FDGETA	0,030727	LM-Stat. 0,216	0,146	0,119
	enteg. der.	I(0)	I(0)	I(0)
GSYİH	0,020765	LM-Stat. 0,216	0,146	0,119
	enteg. der.	I(0)	I(0)	I(0)
MFO	0,10625	LM-Stat. 0,216	0,146	0,119
	enteg. der.	I(0)	I(0)	I(0)
ENF	0,336916	LM-Stat. 0,216	0,146	0,119
	enteg. der.	I(0)	I(0)	I(0)

Tablo 5'te de görüldüğü üzere serilerin tamamının %5 anlamlılık düzeyinde durağan olduğu tespit edilmiştir. Bu aşamadan sonra çoklu regresyon yöntemi (EKK) kullanılarak yedi adet açıklayıcı değişkenin, bankaların karlılıklarını açıklamaya yönelik çoklu regresyon analizi yapılmıştır. Aktif Karlılığı ile özkaynak karlılığını açıklayan modellere ilişkin analiz çıktıları Tablo 6 ve Tablo 7'de verilmiştir.

Tablo 6: Aktif Karlılığın Belirleyicileri (Model 1)

Bağımlı Değişken:ROA			
Değişkenler	Katsayılar	t-ist	Olasılık
C	-0.017028*	-3.356446	0.001100
TOTA	0.103897**	2.409655	0.017700
MDTA	0.017972	1.599845	0.112700
TAALTA	-0.428813	-1.346034	0.181200
FDGETA	1.201395*	34.745580	0.000000
GSYİH	-0.000009	-1.133697	0.259500

MFO	-0.000035***	-1.730976	0.086400
ENF	-0.000157	-1.142808	0.255700
Düzeltilmiş R-kare: 0.976756			
F-ist: 589.2959			
Jarque-Bera: 44.78132			
Durbin-Watson İst.:1.819742			
*:%1 düzeyinde anlamlı,			
**:%5 düzeyinde anlamlı,			
***: %10 düzeyinde anlamlı.			

Tablo 6 ve Tablo 7 değerlendirildiğinde, bankaların aktif ve özkaynak karlılığı ile FDGETA ve TOTA değişkenleri arasında pozitif ve istatistiki açıdan anlamlı bir ilişki olduğu görülmektedir. Uygulama sonuçlarına göre analize konu olan dönemde, gerek aktif karlılığı gerekse özkaynak karlılığını etkileyen en önemli değişken Faiz Dışı Gelir/Toplam Aktif oranıdır. Faiz dışı gelirler içerisinde en önemli kalem bankacılık hizmet gelirleri ve komisyonlardır. Özellikle son yıllarda kredilerdeki artış ve artan hizmet çeşitlendirmesiyle birlikte bankaların iş hacimlerindeki yükselişe bağlı olarak faiz dışı gelirler önemli tutarlara ulaşmıştır. Nitekim 2012 yıl sonu itibariyle bankacılık sektörünün faiz dışı gelirleri yaklaşık 26,99 milyar TL'ye ulaşarak toplam gelirin %18,9'luk kısmını oluşturmuştur (BDDK,2013:52). Bu bağlamda bankaların kredi hacimlerini ve bankacılık hizmet faaliyetlerini arttırarak, elde edecekleri faiz dışı gelirlerle karlılıkları üzerinde olumlu etki yaratabileceklerini söylemek mümkündür. Faiz Dışı Gelir/Toplam Aktif oranı dışında bankaların aktif ve özkaynak karlılığını etkileyen diğer bir değişken ise Özkaynak/Toplam Aktif oranıdır. Analiz çıktıklarına göre oranın özkaynak karlılığı üzerindeki etkisi aktif karlılığı üzerindeki etkisinden daha fazladır. Bu kapsamda bankaların sermaye yapısının güçlenmesi yani Toplam Özkaynak/Toplam Aktif oranının artması bankaların borçlarını ödeyememe riskini azaltarak, yabancı kaynak maliyetlerinin düşmesine neden olmakta ve karlılığın olumlu yönde etkilemektedir.

Tablo 7: Özkaynak Karlılığının Belirleyicileri (Model 2)

Bağımlı Değişken:ROE			
Değişkenler	Katsayılar	t-ist	Olasılık
C	-0.147041*	-2.737545	0.007300
TOTA	0.917792**	2.066725	0.041200
MDTA	0.101284	0.823813	0.411900
TAALTA	0.557585	0.174980	0.861400
FDGETA	8.171373*	14.612510	0.000000
GSYIH	-0.000072	-1.196801	0.234100
MFO	-0.000063	-0.345894	0.730100
ENF	-0.001425	-1.241874	0.217100

Düzeltilmiş R-kare: 0.953866
F-ist: 290.4636
Jarque-Bera: 214.2521
Durbin-Watson İst.:1.934530
*:%1 düzeyinde anlamlı,
**:%5 düzeyinde anlamlı,

Aktif karlılığı üzerinde zayıf da olsa, etkili diğer bir değişken MFO değişkenidir. Her ne kadar göz ardı edilebilir bir düzeyde olsa, beklenenin aksine mevduat faiz oranlarındaki pozitif yönlü değişim aktif karlılığı üzerinde olumsuz bir etki yarattığı ifade edilebilir.

Çalışmaya konu olan diğer içsel değişkenler MDTA ve TAALTA oranları ile aktif karlılığı ve özkaynak karlılığı arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki tespit edilememiştir. Ayrıca çalışmada makroekonomik değişkenlerin banka karlılığı üzerindeki etkisini belirlemek için GSYİH ve ENF oranlarındaki değişim dikkate alınmıştır. Gerek aktif karlılığı gerekse özkaynak karlılığı ile belirtilen makroekonomik değişkenler arasında istatistiki açıdan anlamlı bir ilişki bulunamamıştır. Bu bağlamda çalışmaya konu olan dönemde aktif ve özkaynak karlılığının temel belirleyicilerinin bankacılık sektörüyle ilgili içsel faktörler olduğunu söylemek mümkündür.

5. SONUÇ

Bankaların karlılığının birçok faktörden etkilenmesi mümkündür. Bunlara artan kredi ve mevduat hacmi, teknolojik yenilikler, bankaların alternatif dağıtım kanallarından elde edilen gelirler, bankacılık hizmetlerinden sağlanan gelirler vb.leri örnek olarak verilebilir. Bunun yanında ekonomik sistem içindeki yeri düşünüldüğünde banka karlarının enflasyon, faiz oranları, büyüme gibi makroekonomik değişkenlerden etkilenmesi olağan bir durumdur. Bu kapsamda çalışmanın amacı, mevduat bankalarının aktif ve özkaynak karlılığını etkileyen bankalara özgü faktörler ile makroekonomik faktörleri incelemek ve bu faktörlerin banka karlılığını hangi yönde etkilediğini tespit etmektir.

Çalışmada, Ocak 2003-Haziran 2012 dönemini kapsayan periyotta mevduat bankalarının karlılıklarını etkileyen faktörler çoklu doğrusal regresyon analiziyle sınanmıştır. Ele alınan değişkenlerle yapılan analizler sonucunda bankaların Faiz Dışı Gelirlerinin Aktif toplamına oranının Aktif Karlılığını etkileyen en önemli faktör olduğu tespit edilmiştir. Bunun yanı sıra Özkaynak/ Toplam Aktif oranındaki bir artışın Aktif Karlılığına pozitif etki edeceği yani Aktif Karlılığına olumlu etkisi olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca, mevduat faiz oranlarındaki bir değişimin Aktif Karlılık üzerinde negatif yönlü bir etki yarattığı sonucuna varılmıştır. Özkaynak Karlılığı açısından bakıldığında ise durumun Aktif Karlılığına ilişkin elde edilen sonuçlara paralel olduğu tespit edilmektedir. Bankaların Faiz Dışı Gelirlerinin Aktif Toplamına oranının Özkaynak Karlılığını etkileyen en önemli faktör olduğu belirlenmiştir. Bunun yanı sıra Özkaynak/ Toplam Aktif oranındaki bir artışın Özkaynak Karlılığına pozitif etki edeceği yani

Özkaynak Karlılığına olumlu etkisi olduğu tespit edilmiştir. Özkaynak Karlılığı ile çalışmaya konu edilen makro ekonomik değişkenler arasında anlamlı bir ilişki bulunamamıştır. Bu bağlamda çalışmaya konu olan dönemde aktif ve özkaynak karlılığının temel belirleyicilerinin bankacılık sektörüyle ilgili içsel faktörler olduğu ve özellikle Faiz Dışı Gelir/Toplam Aktif ve Özkaynak/ Toplam Aktif oranları ile banka karlılığı arasında pozitif yönlü bir ilişki olduğu ifade edilebilir.

Genel olarak değerlendirildiğinde 2002 yılından itibaren bankacılık sektörünün yeniden yapılanması ile birlikte sektörün sermaye yeterlilik rasyosu giderek artmıştır. Sektörün sermaye yeterlilik rasyosunun yüksek olması içsel ve dışsal şoklara karşı bankacılık sektörünün daha dirençli olmasını sağlayarak banka karlılığını olumlu yönde etkilemiştir. Çalışmaya konu olan 2003–2012 döneminde Özkaynak/Toplam Varlık oranının karlılığın önemli belirleyicileri arasında olması bu durumu desteklemektedir. Bu kapsamda bankaların toplam aktifleri içerisinde özkaynak payını artırarak, temerrüde düşme riskini azaltıp, borçlanma maliyetlerini düşürerek karlılıklarını artırmalarının mümkün olduğu söylenebilir. Özellikle bu durum ekonominin kırılgan olduğu dönemlerde daha fazla önem arz etmektedir. Ayrıca analiz sonuçlarına göre faiz dışı gelirlerin bankacılık karları üzerinde etkili olması, sektör yöneticilerini, hizmet ve komisyon gelirlerini arttırarak bankaların karlılıklarını arttırma yönünde güdeleyebileceğini ifade etmek mümkündür.

6. KAYNAKÇA

- [1] Athanasoglou, Panayiotis P., DELIS, Matthaios D., STAIKOURAS, Christos K., (2006) “Determinants Of Bank Profitability in The South Eastern European Region” , Bank of Greece, Working Paper, No.47, Greece
- [2] BDDK (2013) “ Bankacılık Sektörü Genel Görünümü-Aralık 2012” Sayı:2013/1
- [3] Bodla, b.s., verma, Richa (2006), “Determinants of Profitability of Banks in India: Multivariate Analysis” , Delhi Business Review, V. 7, N.2, s. 77- 88
- [4] Çerçi, Gözde. (2011), “Bankalarda Karlılık Analizi: Türk Bankacılık Sektörü Üzerine Bir Uygulama”, YL Tezi, Çukurova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana
- [5] Dağıdır, Canan. (2010), “Türk Bankacılık Sektöründe Karlılık Ve Makro Ekonomik Değişkenlerle İlişkisi” , Ekonomi Bilimleri Dergisi, C.2, S.1, s.25-33
- [6] Demirhan, Dilek. (2010) “Türkiye’deki Mevduat Bankalarının Finansal Yapıya İlişkin Kararlarının Karlılık Üzerine Etkileri”, Muhasebe ve Finansman Dergisi, S.45, s.157-168
- [7] Doğru, Cengiz. (2011) “Karlılığın Belirleyicileri Analizi: Teori Ve Orta Ölçekli Bir Banka Uygulaması” , Maliye Finans Yazıları, S.91, s. 47-75
- [8] Göçmen Yağcılar, Gamze. (2010) “Türk Bankacılık Sektörünün Rekabet Yapısının Analizi”, Doktora Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İşletme Anabilim dalı, Isparta
- [9] Hoffmann, Paolo Saona. (2011) “Determinants of the Profitability of the US Banking Industry” ,

International Journal of Business and Social Science, V.2, N.22, s. 255-269

- [10] İşcan, Ayşen., (2003), “Banka Kredilerindeki Daralmanın Ekonomik Etkileri ve Krizlerdeki Gelişimi”, Uzmanlık Yeterlilik Tezi, TCMB Bankacılık ve Finansal Kuruluşlar Genel Müdürlüğü, Ankara
- [11] Kosmıdou, Kyriaki., Tanna, Sailesh., ve Pasiouras, Fotios. (2008) “Determinants of profitability of domestic UK commercial banks: panel evidence from the period 1995-2002” , Economics, Finance and Accounting, Applies Research Working Paper Series, , Coventry University Business School, UK
- [12] Maudos, Joaquin. (1998) “Market structure and performance in Spanish banking using a direct measure of efficiency”, Applied Financial Economics, S.8, s.191-200
- [13] Özcan, Abdulvahap., (2012), “Türkiye’de Ticari Bankacılık Sektöründe Rekabet Düzeyinin Belirlenmesi (2002-2009)”, C.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, C.13, S.1, s. 195-211
- [14] Taşkın, F. Dilvin. (2011) “Türkiye’de Ticari Bankaların Performansını Etkileyen Faktörler”, Ege Akademik Bakış Dergisi, 11(2), 289-298
- [15] TCMB, (2012) “Finansal İstikrar Raporu – Mayıs 2012
- [16] Türkiye Bankalar Birliği (Erişim Tarihi:11.09.2012)
- [17] Türker Kaya, Yasemin. (2002), “Türk Bankacılık Sektöründe Karlılığın Belirleyicileri: 1997-2000”, MSPD Çalışma Raporları : 2002/1, BDDK Mali Sektör Politikaları Dairesi
- [18] www.tbb.org.tr
- [19] Yıldırım, Onur. (2008) “Türk Bankacılık Sektöründe Karlılığın Belirleyicileri”, Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İşletme Anabilim Dalı, Ankara